

De Telegraaf

ZE HADDEN hoop op een goede afloop, de vele organisaties die vorig jaar ons religieuze erfgoed onder de aandacht brachten. Er kwam een strategisch plan (Geloof in de toekomst) over het behoud van duizenden kerken en kloosters en honderdduizenden religieuze objecten. De overheid moest zich dit Nederlandse cultuurgood meer aantrekken, er meer geld voor over hebben. Minister Plasterk heeft nu geantwoord: alles blijft bij het oude. Amper meer geld, geen grotere rol voor de overheid. Er is immers scheiding van kerk en staat. Dus komen er steeds meer kerken in de verkoop en worstelen kerkbeheerders steeds meer met hun geweten.

IEDERE WEEK SLUITEN IN NEDERLAND TWEE KERKEN

Monumentale UITVERKOOP

Onderhoud, restauratie en energiekosten hangen als molensteen om nek van steeds minder gelovigen

door HANS KUITERT

RINSUMAGEEST/HILVERSUM

– Jarenlang heeft Sjouke van der Werff, voorzitter van het college van kerkrentmeesters, ermee geworsteld.

De knoop is nu doorgemaakt. De gereformeerde kerk staat in de verkoop. Het 1200 zielen tellende Friese dorp Rinsumageest kan straks alleen nog kerken in de hervormde kerk. „Er zijn nog steeds mensen in het dorp die het er niet mee eens zijn.”

Het dilemma welke kerk een gebedshuis blijft, duikt overal in Nederland op. De kerkgang loopt drastisch terug. In Rinsumageest wonen 'op papier' 750 kerkleden, maar op zondag zit de kerk bepaald niet vol. Onderhoud, restauratie en energiekosten van de kerkgebouwen hangen als een molensteen om de nek van steeds minder gelovigen. Om financieel overeind te blijven, moeten kerken worden afgestoten. Iedere week 'sluiten' twee kerken. In protestants Nederland is er het bijkomende probleem van de fusie in 2004 van gereformeerde, hervormde en evangelisch-lutherse kerken tot de Protestantse Kerk van Nederland (PKN). Ook dat maakt gebedshuizen overbodig.

Rouwdiensten

„Je moet rekening houden met de gevoelens van de kerkleden”, verzucht Van der Werff. „In de kerk zijn mensen gedoopt, getrouwd. Er zijn rouwdiensten gehouden. Daar kun je niet lichtzinnig mee omgaan. Dit is een proces van 8 tot 10 jaar geweest. Het besluit is nu gevallen.”

Ondanks de pijn die Van der Werff voelt, stond in Rinsumageest de uitkomst eigenlijk al vast. Van der Werff leidt rond in de elfde-eeuwse, oorspronkelijk rooms-katholieke, hervormde kerk, een rijksmonument. De eeuwenoude christelijke ziel zit in iedere voeg. Hoe fraai ook, de in 1913 door de befaamde kerkenbouwer Tsjeeerd Cuijpers ontworpen gereformeerde kerk, iets verderop in het dorp, kon daarmee niet concurreren. „De gereformeerde kerk is geen monument en qua energiegebruik veel duurder.

Dat moeten we zelf voor de volle honderd procent betalen, terwijl we bij de hervormde kerk, omdat het een monument is, een subsidie op die kosten krijgen van bijna zestig procent”, somt Van der Werff de argumenten op om het Cuijpergebouw af te stoten.

•Jan Willem Andriessen: „Erfgoed moet mee naar de toekomst.”

FOTO'S: ELSE KUITERT

Van der Werff nam Redres Erfgoedsspecialisten in de arm. Het bedrijf van Jan-Willem Andriessen is de grootste aanbieder van monumentale panden in Nederland en gespecialiseerd in het taxeren en herbestemmen van deze gecompliceerde gebouwen. Andriessen staat voor behoud van monumentaal erfgoed en onderscheidende gebouwen en kerken zijn dat. De kerk in Rinsumageest wil hij verkopen als een kerk met een woonbestemming, of een combinatie van wonen en werken. „Wij staan voor behoud van bijzondere gebouwen. Erfgoed moet mee naar de toekomst, want het zegt iets over de maatschappij, de normen en waarden en de stand van de techniek van toen.”

Gebouwen jonger dan 50 jaar worden niet of nauwelijks beschermd

Andriessen, van huis uit bouwkundig ingenieur uit Delft, heeft al de nodige kerken in Nederland verkocht en meegewerkt aan een nieuwe bestemmingen die passen bij het oorspronkelijke religieuze karakter van deze gebouwen. „Monumentale panden hebben door maatschappelijke of technologische ontwikkelingen hun oude functie verloren en hebben vaak een monumentaal karakter. Je ziet het verleden terug waar ik me over kan verwonderen. Neem de wederopbouwkerken van na de oorlog. Dat was zeer vernieuwende architectuur, want er moest door het gebrek aan bouwmaterialen anders worden gebouwd.

• Sjouke van der Werff voor de enige kerk die straks in Rinsumageest nog voor de eredienst zal worden gebruikt. „Je moet rekening houden met de gevoelens van de kerkleden.”

Mooie lichte gebouwen die braken met de traditionele stijl van de vooroorlogse periode. Op dit moment worden er te veel naoorlogse kerken gesloopt. Ik voorzie dat deze onbegrepen architectuurstroming pas over een jaar of tien in zwang zal komen, maar dan is er waarschijnlijk al te veel van gesloopt.” Bovendien is het voor Andriessen een maatschappelijke uitdaging om deze gebouwen te behouden en te zoeken naar een duurzame oplossing.

Vrijwel alle gebouwen van voor 1850 staan op de rijksmonumentenlijst. Uit de periode 1850-1940 is een veel beperkter aantal terechtgekomen op de rijkslijst of op een gemeentelijke of provinciale lijst. De gereformeerde kerk in Rinsumageest hoort daar niet bij. Gebouwen jonger dan 50 jaar worden niet of nauwelijks beschermd. Al veel van die gebouwen zijn inmiddels gesloopt en er zullen er nog vele volgen. Andriessen gaat dat aan het hart.

• Van de hervormde kerk in Wijnje is met smaak een mooi woonhuis gemaakt. De oude preekstoel heeft in het nieuwe interieur in de woonkerk in Wijnje een passende plaats gekregen.

Bolwerk

„Het zijn op dit moment vooral protestantse kerken die verkocht worden”, constateert Andriessen. Voor protestanten is een kerk een gebouw voor de eredienst, maar de rooms-katholieke kerk is het 'Huis van God' een gewijde plek. „De r.-k.-kerk is een gesloten bolwerk op dit punt.

Die gaan anders om met het religieuze vastgoed, waarbij er meer eisen worden gesteld aan het toekomstige gebruik. Hierdoor wordt het zoeken en vinden van een goede herbestemming voor deze bijzondere gebouwen erg moeizaam." Dat wil niet zeggen dat de PKN alles maar accepteert als een kerk wordt verkocht. „Ze zijn ruimhartiger dan de r.-k.-kerk, als het maar geen disco, supermarkt of bordeel wordt. Het gebouw moet vaak een maatschappelijke functie krijgen, hetgeen weer vaak haaks staat op een woonbestemming." Met het behouden van dit religieus erfgoed, met een bestemming die past bij de moderne samenleving, „toon je respect naar het verleden en respect naar de toekomst", zegt Andriessen. Kerken zijn de skyline van Nederland en geven de opbouw van een stad goed weer: ze vertellen iets over een stad, een dorp of een wijk. Slopen van dergelijke gebouwen zorgt altijd voor commotie. Niemand wil de kerk verliezen in zijn omgeving. „Kerken", zegt Andriessen, „zijn herkenningspunten. Haal je die weg, dan haal je de stedenbouwkundige opzet weg. Kijk maar na de wijken die na de oorlog zijn gebouwd. Dat was altijd rondom de buurtsuper en de kerk."

Kerken een nieuwe bestemming geven is maatwerk, zegt Andriessen. „Gebouwen zijn lang niet voor alles geschikt. Grote kerken met zijbeuken, daar is meer mee mogelijk. En met de kleine kerken die vooral in Noord-Nederland en Gelderland zijn te vinden, daar is eenvoudiger een mooi loft van te maken.

Een fraai voorbeeld daarvan is de voormalige Hervormde Kerk in het dorpje Tijnje bij Heerenveen. Hans Burgersdijk en zijn vrouw wonen in het uit 1908 stammende schattige kerkje hetwelk is omgetoverd tot een woning. „Je woont in een huis waar lief en leed is gedeeld. Dat besef je heel goed", zegt Burgersdijk. Met zorg voor materialen en de structuur van de kerk is het gebouw gerestaureerd. In Tijnje is veel waardering voor de inspanningen de kerk de toekomst in te sluisen. Hun kerkje staat sinds kort te koop. Vanwege de groei van hun onderneming gaan zij zich vestigen in het midden van het land. Andriessen bemiddelt daarbij. Net als zovele kerken is ook hun goddelijke huis ooit met inspanningen van de geloofsgemeenschap opgebouwd en onderhouden. Daarmee is zo'n kerkje de ziel van het dorp, al generaties lang. „Wie zegt dat er over een of twee generaties niet weer behoefte is aan een kerk. Dat de kerk weer zijn oude functie krijgt. Dit is gebouwd met gevoel voor meerdere generaties. Waarom niet zoeken naar de een of andere beheervorm om al die kerken naar de toekomst te brengen. Stop het religieus erfgoed in een beheerfonds van de overheid en de kerken tesamen, zodanig dat de "scheiding van Kerk en Staat" gewaarborgd blijft. Het mag niet verkwanseld worden", aldus Burgersdijk. Bij minister Plasterk, weten ook de kerken, zal dit vooralsnog geen gehoor vinden.